

Розділ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

УДК 392(=161.2):638.1[Рец]

DOI: <https://doi.org/10.18524/2312-6825.2018.29.153361>

В. Г. Кушнір

БДЖІЛЬНИЦТВО В ТРАДИЦІЙНІЙ ОБРЯДОВІЙ ПРАКТИЦІ УКРАЇНЦІВ

Рецензія на: Уляна Мовна. Бджільництво: український обрядовий контекст. – Львів, 2017. – 552 с.

Бджільництво, на відміну, наприклад від землеробства, тваринництва значно менше відображене в українській етнологічній історіографії. Ціла низка нез'ясованих питань, зокрема щодо локальної і регіональної специфіки, особливо обрядової, відсутність комплексного узагальнення обрядового контексту традиційного бджільництва українців та інші визначили актуальність теми. У монографії традиційне бджільництво розглядається як невід'ємний компонент етнокультури українців, що акумулює в собі ритуальні практики, уявлення, вірування, звичаї та обряди бджолярів, бджільництво як духовно-світоглядну систему.

Слід визначити два пріоритети як основу представленого монографічного твору – комплексне вивчення феномену бджільництва і його дослідження на загальноукраїнському етнічному просторі. Такий підхід дозволяє виокремити існуючі варіативності, простежити еволюцію бджолярства в історичному вимірі, взаємодії традицій і новацій, відображених в обрядовому контексті.

Джерельна база дослідження відзначається своїм розмаїттям, інформаційно-змістовим наповненням, складається з масиву документів, історіографії, експедиційних матеріалів, у тому числі і власних польових досліджень авторки. Слід відзначити викорис-

тання виявлених маловідомих свідчень, особливо ранніх періодів, які дали можливість простежити розвиток обрядовості у часі.

В історіографічному огляді розглянуто доробок вітчизняних і зарубіжних етнографів, зосереджено увагу на трьох групах праць – загальних розвідках бджолярської обрядовості, профільних та працях аналітичного характеру. Застосовано ефективну методологію опрацювання джерельної бази та історіографії з виходом на науково обґрунтовані узагальнення практично по кожному сегменту бджільництва як важливої складової господарства, звичаєво-обрядової культури.

Монографія складається із вступу, чотирьох розділів і висновків, списку літератури, списку обстежених населених пунктів, іменного покажчика. Розділи взаємопов'язані, кожний наступний продовжує логіку попереднього, створюючи кінцеве цілісне уявлення про обрядову традицію. Кожний розділ має підрозділи. Такий підхід збільшує можливості концентрації інформації для висвітлення ключових питань розділу.

Статус бджоли у світоглядній традиції українців, розглядається крізь призму аналізу календарної обрядовості, текстів ритуального фольклору інших джерел, тому репрезентація бджоли, як сакральної істоти в народних уявленнях, є обґрунтованою і переконливою.

Звернемо увагу на архаїчні компоненти у сучасній, наприклад у поховальній, обрядовості, що важливо для розуміння тяглости української традиції з дохристиянських часів. Дослідниця знаходить їх не тільки у духовній сфері, але і в господарських практиках, розширюючи, таким чином, уявлення українців про зв'язки бджіл з людьми.

Варто відзначити оцінку ролі християнства, інституту покровительства у бджільництві, простежених на етнографічному матеріалі особливостей «регіонального покровительства», зокрема святих Олексія, Зосима, Саватія. Викликають інтерес окремі зауваження щодо традицій звичаєвого права у бджільництві.

Не залишилися поза розглядом питання амбівалентної постаті українського пасічника, пасічницькі мотиви в народному календарі і обрядовості.

Досить детально виписана структура пасічницького календаря. Перед нами постає система регламентованих ритуальних дій річного циклу, спрямованих на збереження комах, отримання продукту від бджіл. Розглядається природа ритуалів цієї групи як результат симбіозу і інтерференцій дохристиянських і християнських світоглядних уявлень.

Слід відзначити найбільш насичений інформацією з різних джерел розділ «Продукти бджільництва в обрядовому житті українців». Зібрані у ньому свідчення стали основою для переконливих узагальнень, оригінальних версій щодо семантичних навантажень продуктів бджільництва, санкціонуючих, апотропеїчних інших функцій в обрядах переходу, народній медицині.

Систематизований і введений до наукового обігу багатий фактологічний матеріал щодо використання продуктів бджільництва значно розширює уявлення про календарні, родильні, весільні і поховальні обряди, розмаїття інтерпретацій і варіативності практик, міфо-ритуальні аспекти і знакові функції бджільництва в традиційній обрядовості українців.